

Verbivska L., Zhuk O. & Ievsieieva O. (2023). The Role of E-Commerce in Stimulating Innovative Business Development in the Conditions of European Integration. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, 3, 330–340.
<https://doi.org/10.55643/fcaptp.3.50.2023.3930>
World Bank Group (2024). *Ukraine – Third Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA3): February 2022 – December 2023*. <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099021324115085807>
Zakhoshii M. (2024). Trendy ta vyklyky ukrainskoho rynku eCommerce u 2024 rotsi [Trends and challenges of the Ukrainian eCommerce market in

2024]. *UAATEAM*. <https://uaateam.agency/blog/trendy-ta-vyklyky-ukrainskogo-rynku-e-commerce/>

Дослідження не отримувало зовнішнього фінансування. Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів. Внесок авторів: Рожко В. І.: концепція дослідження, структура статті, науковий аналіз, редагування; Лисенко А. О.: збір та первинна систематизація даних, підготовка огляду літератури, таблиця. Інструменти генеративного штучного інтелекту не застосовувалися при підготовці цього рукопису.

Стаття надійшла до редакції / Received: 11.06.2026
Статтю прийнято до публікації / Accepted: 24.06.2026
Оприлюднено / Published: 30.07.2026

УДК 330.837:001.8
JEL: B41; B52; D02
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2026-6-32-40>

МЕТОДОЛОГІЯ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ СЬОГОДНІ: КОНЦЕПЦІЯ ІАД ЕЛІНОР ОСТРОМ

©2026 ЛИТВИНЕНКО Н. І.

УДК 330.837:001.8
JEL: B41; B52; D02

Литвиненко Н. І. Методологія інституціонального аналізу сьогоденні: концепція ІАД Елінор Остром

Е. Остром для дослідження та вирішення складних соціальних дилем запропонувала нову методологію інституціонального аналізу – «Інституціональний аналіз і розвиток» (Institutional Analysis and Development – IAD). Мета статті – вивчення теоретичних і практичних аспектів застосування концепції ІАД. У статті представлено інтерпретацію концепції ІАД зі збереженням основних характеристик компонентів і послідовності проведення аналізу, запропонованої Е. Остром. У представлений графічній інтерпретації концепції ІАД виділено універсальні блоки для аналізу: перший блок – екзогенні фактори; другий блок – ситуація дії; третій блок – моделі взаємодії та результати; четвертий блок – оцінні критерії. Виділені блоки дозволяють збирати системи, різні за складністю конфігурації, та дають змогу досліджувати як статичний, так і динамічний стан системи. Для дослідження впливу екзогенних факторів на структуру ситуації дії розроблено таблицю, у якій представлено механізм взаємодії правил і компонентів ситуації дії та їхні наслідки. Зазначено, що зміни у впливі одного правила на поведінку учасників можуть повністю змінити ефект впливу інших правил, які одночасно діють у системі. Описано три рівні правил, що утворюють ієрархічну структуру: операційний, колективного вибору та конституційного вибору. На операційному рівні відбуваються соціальні практики (виникають традиції, норми, правила), які трансформуються у фізичні дії та результати. На другому рівні ухвалюються політичні й економічні рішення, які визначають рамки повсякденної діяльності, а також забезпечують адаптивність і стійкість інституціональної системи. На рівні правил конституційного вибору визначається, хто має право брати участь у процесі колективного вибору, і встановлюються правила, що використовуються для розроблення правил колективного вибору. Визнання ієрархічної структури правил є однією із основних методологічних засад концепції ІАД. За результатами огляду наукової літератури відзначено, що методологія інституціонального аналізу Е. Остром продовжує активно розвиватися та є практичним інструментарієм для спільної праці експертів різних галузей у дослідженні комплексних проблем.

Ключові слова: Е. Остром; концепції ІАД; інституціональний аналіз; ситуація дії.

Рис.: 1. Табл.: 1. Бібл.: 17.

Литвиненко Наталія Іванівна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри економічної теорії і міжнародних економічних відносин, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка» (просп. Дмитра Яворницького, 19, Дніпро, 49005, Україна)

E-mail: natalyt33@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3797-8398>

UDC 330.837:001.8
JEL: B41; B52; D02

Lytvynenko N. I. Methodology of Institutional Analysis Today: Elinor Ostrom's IAD Framework

E. Ostrom proposed a new methodology of institutional analysis – Institutional Analysis and Development (IAD) – to study and solve complex social dilemmas. The aim of the article is to study the theoretical and practical aspects of applying the IAD conception. The article presents an interpretation of the IAD conception while preserving the main characteristics of the components and the sequence of analysis proposed by E. Ostrom. The graphical interpretation of the IAD framework presented here identifies four universal analytical blocks: the first block – exogenous factors; the second block – the action situation; the third block – interaction models and results; the fourth block – evaluation criteria. The identified blocks allow one to construct systems with configurations of different complexity and to study both the static and dynamic states of the system. To study the influence of exogenous factors on the structure of the action

situation, we developed a table that illustrates the mechanism through which rules interact with the components of the action situation and the consequences of these interactions. It is noted that changes in the influence of one rule on participants' behavior can completely alter the effect of other rules simultaneously operating in the system. Three levels of rules forming a hierarchical structure are described: operational, collective choice, and constitutional choice. At the operational level, social practices (traditions, norms, and rules emerge) are transformed into physical actions and outcomes. At the second level, political and economic decisions are made, defining the framework for daily activity and ensuring the adaptability and sustainability of the institutional system. At the level of constitutional choice rules, who has the right to participate in the process of collective choice is determined, and the rules used to develop collective choice rules are established. Recognition of the hierarchical structure of rules is one of the main methodological foundations of the IAD conception. A review of the scientific literature indicates that E. Ostrom's institutional analysis methodology continues to develop actively and serves as a practical tool for collaborative work among experts from different fields in the study of complex problems.

Keywords: E. Ostrom; IAD framework; institutional analysis; action situation.

Fig.: 1. Tabl.: 1. Bibl.: 17.

Lytyvnenko Nataliia I. – D. Sc. (Economics), Professor, Professor of the Department of Economic Theory and International Economic Relations, National Technical University "Dnipro Polytechnic" (19 Dmytra Yavornytskoho Ave., Dnipro, 49005, Ukraine)

E-mail: natalyt33@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3797-8398>

Еліно́р Остро́м – перша жінка, яка отримала Нобелівську премію з економіки. Своє рішення щодо присудження премії Нобелівський комітет обґрунтував так: «за аналіз управління економікою, особливо питань, що стосуються суспільних благ» [1]. Усе своє наукове життя Е. Остром присвятила вивченню соціальної дилеми, яка виникає, коли члени локальної громади не можуть домовитися щодо спільного використання загального ресурсу, щоб не допустити його деградації чи виснаження. Накопичений досвід вирішення проблем колективного управління власністю трансформувався в нову методологію інституціонального аналізу – «Інституціональний аналіз і розвиток» (*Institutional Analysis and Development – IAD*). Сама Еліно́р Остро́м представляла цю концепцію як таку, що може бути використана для аналізу будь-якого типу інституціональних структур і наполягала на міждисциплінарному підході до вивчення багатьох складних ситуацій.

Концепція IAD має необмежене практичне застосування для вирішення широкого спектра проблем як локальних громад, так і міжнародних організацій та окремих країн (Кенія, Зімбабве, Індія, Непал, Нігерія, Бангладеш, Пакистан, Мексика тощо). Рамки концепції IAD дозволяють застосовувати комплексний підхід до вивчення проблеми, починаючи від висунення гіпотези до розробки шляхів її усунення.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ ТА АНАЛІЗ ПОПЕРЕДНІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Для кращого розуміння методології інституціонального аналізу вважаємо за доцільне спочатку розглянути реальні кейси, у яких суспільні проблеми вирішено із застосуванням концепції IAD. У своїй роботі Л. Кейслін (L. Kiesling) використав концепцію IAD для аналізу регулювання комунальних послуг в умовах технологічного шоку природ-

ної монополії (електроенергетичної галузі), яка за своєю суттю є ієрархічною, жорстко регульованою з державним управлінням «згори до низу». У рамках концепції IAD із використанням картографічного методу побудовано стилізовані моделі «ідеального типу» та проведено компаративний аналіз моделі регулювання ХХ століття з моделлю регулювання «технологічного шоку» [2]. У своїй роботі В. Джинлев та Б. Пірс (V. Djinlev, B. Pearce) застосували концепцію SES (похідну від концепції IAD) разом із методом порівняльного аналізу кейсів – до бар'єрів, які заважають енергетичному переходу, для вирішення проблем зміни клімату, у вигляді технологічної та інституційної інерції, залежності від минулих рішень, домінування традиційних структур влади та необхідності масштабної зміни соціальних норм і поведінки щодо енергетики. Для кращого розуміння колективних дій щодо рішення проблем енергетичного переходу концепцію SES було адаптовано для аналізу соціальних трансформацій у людино-технічних системах: виключено екологічні підсистеми та зміщено фокус на соціальні процеси; розширено набір змінних у блоці «Результати» (додали нові змінні: «Законодавчі/політичні зміни» та «Зміна норм/поведінки»); блок «Взаємодії» доповнено змінними, специфічними для колективних дій, такими як типи лідерства (позиційне vs колективне), лобістська діяльність і самоорганізація [3].

Ще одна цікава адаптація концепції IAD представлена в роботі М. Медісон, Б. Фрішманн, К. Страндбург (M. Madison, B. Frischmann, K. Strandburg). Автори представляють базові принципи для дослідження механізмів спільного використання й об'єднання ресурсів щодо творів, які ґрунтуються на інформації та знаннях. Основні напрямками модернізації методу: перехід від споживання до виробництва, що означає – ресурси (ін-

формація та знання) спочатку необхідно створити; надання екзогенним змінним ендегенних характеристик, визнання того, що ресурси та спільноти взаємно конструюють одне одного; структурна модифікація схеми – об'єднання структурних елементів концепції «моделі взаємодії» та «результати»; введено поняття «фонове середовище» – умови, в яких перебуває інтелектуальний ресурс доти, доки специфічні правила спільноти (*rules-in-use*) не почнуть змінювати порядок доступу до нього; розширення критеріїв «відкритості» [4].

К. Андерсон (К. Andersson) використовує концепцію IAD, поєднавши її з емпіричними даними та логістичною регресією для вивчення інституційних умов, що сприяють ефективному децентралізованому управлінню лісовим господарством у муніципалітетах Болівії. Метод IAD отримав розвиток у декількох напрямках: розширення масштабу об'єкта аналізу – перехід від аналізу тільки муніципального уряду до системи місцевого управління, яка включає в себе і приватні підприємства, і групи учасників, і НКО; операціоналізація «моделей взаємодії» через концепцію навчання, яке охоплює всі рівні системи місцевого управління, де вільно переміщується інформація та знання; специфікація контексту – детальне дослідження зв'язків між зовнішніми реформами та «ситуацією дії» [5].

А. Адебайо, К. Лулофс і М. Гельдевег (A. Adebayo, K. Lulofs, M. Heldeweg) на основі методу IAD розробили спеціальний підхід, що фокусується на взаємозв'язку між правилами процесів планування складних інфраструктурних об'єктів і результатами у сфері сталого розвитку. Основними модифікаціями є: адаптація до етапів планування державно-приватного партнерства (ДПП); прив'язка якісних показників стійкості (екологічні та соціальні) до конкретних «правил гри»; нові правила класифікації: сім правил Е. Остром об'єднано у три прості та функціональні групи. Розвинуто аналітичні інструменти: 14 «стратегій управління», конкретні приписи, які інституціоналізують процес ДПП; матриця співставлення правил і стадій, що дозволяє наочно побачити, які типи правил є критично важливими на конкретному етапі. Розроблена модифікація дозволяє вирішувати суспільні проблеми, пов'язані з неефективністю проектів державно-приватного партнерства [6].

Н. Монтес, Н. Осман, К. Сьерра (N. Montes, N. Osman, C. Sierra) трансформували метод IAD у формальну обчислювальну модель за допомогою мови ASL (*Action Situation Language*). Мова ASL – це спеціалізована формальна мова, яку використовують у теорії штучного інтелекту (ШІ). Така модель має значну практичну цінність, оскільки «дозволяє спільнотам агентів формально проводити

аналіз «що, якщо» для заданої конфігурації правил» (у власному перекладі) [7, р. 3]. Крім того, обчислювальна модель дозволяє забезпечити більш точну оцінку стимулів, оцінюючи їх з погляду соціальної справедливості, ефективності або добробуту, а також адаптує теорію до складних сценаріїв [7].

Наступна група із п'яти авторів: П. Арджоманді, С. Сейєді, Н. Комендантова, М. Язданпанах, М. Манноккі (P. Arjomandi, S. Seyedi, N. Komen-dantova, M. Yazdanpanah, M. Mannocchi) представила строгу математичну модель концепції IAD, де ключовими змінними є: використання концепції «холонів», в якій інституційні одиниці розглядаються як вкладені підсистеми (холони); математизація аргументу дії через набір залежних змінних, на які впливають три кластери екзогенних факторів; формалізація дій та результатів. Така формалізація моделі дозволяє перевести якісний аналіз в апарат кількісного проектування та діагностики складних, у даному випадку, соціально-екологічних систем. Слід відзначити, що математична модель IAD дозволяє швидко прорахувати різні варіанти конфігурації системи та визначити оптимальний, що підвищує ефективність управління спільними ресурсами [8].

М. МакГінніс (M. McGinnis) розробив прикладний покроковий алгоритм (10 кроків) методу IAD для аналізу конкретних суспільних проблем. Покроковий алгоритм дозволяє: знайти «точку втручання», яка може привести до фундаментальних змін результатів у основній діяльності; проводити чіткий аналіз «що, якщо», оцінюючи можливі наслідки заміни політики; перевести абстрактні принципи у форму питання для самодіагностики для підвищення стійкості самоврядування [9].

Отже, короткий огляд наукової літератури з методології інституціонального аналізу дозволив її розділити на дві великі групи:

- ★ *перша група* – це практичне застосування концепції IAD для вирішення суспільно значущої проблеми із пристосуванням концепції для вирішенні конкретної проблеми певної громади;
- ★ *друга група* – це теоретико-методологічне вдосконалення або трансформація концепції IAD для вирішення питань у певній сфері соціально-економічної системи. Прикладом такої адаптації може слугувати концепція «Соціально-екологічної системи» (*socio-ecological systems – SES*) [10].

Таким чином, на прикладі цих кейсів можна оцінити можливості адаптації концепції для вирішення соціальних дилем різного рівня, а також ефективність її застосування у вирішенні суспільних проблем.

Українська наукова спільнота добре знайома з працею Е. Остром «Керування спільним. Еволюція інституцій колективної дії» і водночас практично залишила поза увагою її роботи з методології інституціонального аналізу – «Інституціональний аналіз і розвиток» (*Institutional Analysis and Development – IAD*), яку продовжують розвивати, на жаль, уже без Е. Остром, у рамках «Блумінгтонської школи».

МЕТА ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета статті – вивчення теоретичних і практичних аспектів застосування концепції, розробленої Е. Остром, Інституціональний аналіз і розвиток (*Institutional Analysis and Development – IAD*) у дослідженні відкритих ринків.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Вперше, як сформована методологія, яку успішно застосовували для вирішення практичних проблем, концепція IAD була опублікована в Довіднику з нової інституційної економіки (*Handbook of New Institutional Economics*) у 2005 р. (друге видання – 2025 р.) [11]. Зазначимо, що концепція IAD активно розвивається та застосовується для вирішення різних прикладних проблем, особливо ефективно її застосування для аналізу повторюваних ситуацій зі стійкими стимулами для певної поведінки, обумовленої правилами та нормами. Історію розвитку цього аналітичного інструменту інституціонального аналізу досліджено у статті Е. Деккер та П. Кухарж (Е. Dekker, Р. Kuchař). Вчені сподіваються, що методологія IAD стане «концептуальною основою між дисциплінами для аналізу управління та інститутів» (у власному перекладі) [12, р. 660].

У своїй роботі Е. Остром стверджує, що існують універсальні складові для будь-якого ринку, ситуації та закономірності в поведінці людини, які дозволяють досліджувати будь-який інститут. «Концепція IAD допомагає систематизувати діагностичні, аналітичні та прескриптивні можливості» (у власному перекладі) [11, р. 81] і дозволяє, за необхідності, у своїх межах використовувати різні теорії, методи й аналітичні інструменти, необхідні для аналізу певної проблеми. Водночас вона підкреслює, що «Моделі корисні під час аналізу політики, коли вони ретельно адаптовані до конкретного завдання. Моделі використовуються недоцільно, коли їх застосовують до вивчення проблемних ситуацій, які не відповідають припущенням моделі» (у власному перекладі) [11, р. 82].

Для кращого розуміння концепції необхідно навести визначення фундаментальних категорій, які Е. Остром використовує у своїй методології інституціонального аналізу. Отже, за її твердженням,

інститут – це сукупність правил, норм і стратегій, що використовуються людьми в ситуаціях, які повторюються. Правила – загальні приписи (повинен / не повинен / або може), які є загальноприйнятими та за дотриманням яких слідкують агенти, наділені правом накладати санкції. Норми – загальні приписи, прийняті учасниками, порушення яких призводить швидше до внутрішніх витрат, ніж до матеріальних санкцій. Стратегії – регулярні плани дій учасників у межах системи стимулів у ситуації, що залежить від відповідних фізичних і матеріальних умов [11, р. 77–79].

Розглянемо основні компоненти концепції IAD, графічна інтерпретація якої представлена на рис. 1.

На рис. 1 чітко виділяються чотири блоки, які взаємодіють між собою:

- ✦ *перший блок – екзогенні фактори*: фізичні/матеріальні умови, атрибути громади (Attributes of Community), правила, які використовуються (Rules-in-Use);
- ✦ *другий блок – ситуація дії (Action Situation)* – це соціальний простір, де актори взаємодіють в різних ситуаціях. Ситуації можуть мати різні масштаби та бути частиною ситуації більшого масштабу, а також різнитися за ступенем стабільності, надійності та стійкості. Кожна ситуація дії пов'язана із сусідніми ситуаціями [11; 14–16];
- ✦ *третій блок – моделі взаємодії (Patterns of Interactions)* – це постійно повторювані дії акторів для досягнення своєї мети з урахуванням дій інших акторів у межах певної діяльності та результати (Outcomes), які формуються залежно від перших трьох блоків. Суттєвою ознакою результатів є наявність зворотного зв'язку, тобто отримані результати у майбутньому змінюють складові першого та другого блоків [11; 13–15];
- ✦ *четвертий блок – оціночні критерії (Evaluative Criteria)* – сукупність аналітичних інструментів, що дозволяють оцінити процеси, які привели до отриманих результатів.

Необхідно підкреслити, що особливістю методології є те, що проведення аналізу блоками дозволяє збирати системи з різними за складністю конфігураціями (від простої з кількома елементами до більш складної, багаторівневої конструкції), і це дає змогу досліджувати як статичний, так і динамічний стан системи.

Аналіз проблеми за допомогою концепції IAD, як зазначає Е. Остром, слід розпочати з дослідження так званої ситуації дії, яку можна викорис-

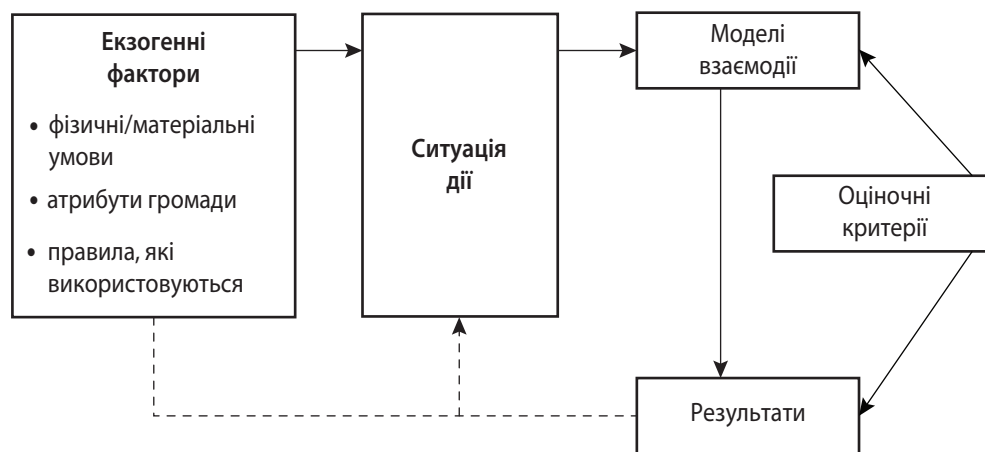

Рис. 1. Графічна схема концепції IAD

Джерело: адаптація за [11, р. 83; 13, р. 10, 36; 14, р. 13, 15].

тати для аналізу, прогнозування та пояснення поведінки в межах інституціонального механізму [11, р. 82]. Коротко опишемо послідовність проведення аналізу. Як видно на рис. 1, «ситуація дії» – це другий блок і центральний елемент концепції IAD. Ситуації дій можуть бути різними за масштабом і складатися із численних, зазвичай, повторюваних, окремих ситуацій дії, що є невід’ємними частинами досліджуваної проблеми. Залежно від масштабу «ситуації дії» рішення будуть прийматися на оперативному, колективному або конституційному рівнях. Кожну ситуацію дії можна описати через сім груп змінних: учасники та їх кількість; позиції (ролі), які вони займають; дії, доступні учасникам у цих позиціях; зв’язки дія-результат, що визначають, як вчинки ведуть до результатів; контроль, який учасники мають над ситуацією; інформація, яка доступна учасникам; витрати та вигоди, пов’язані з результатами. [11; 17].

Більш детальне визначення змінних представлено в табл. 1. Описані компоненти складають статичну частину системи, а для прогнозування реальних взаємодій і результатів необхідно обрати модель поведінки актора (учасника), яка, за визначенням Е. Остром, «вдихне життя у модуль «актор» у рамках даної системи» (у власному перекладі) [11, р. 83]. Вибір моделі здійснюють на основі аналізу чотирьох кластерів змінних, які притаманні конкретному учаснику (див. табл. 1). Модель поведінки актора є елементом, що пов’язує зовнішні правила із конкретними діями індивідів, що дозволяє зрозуміти, як інститути формують суспільні результати [14; 15]. Після поєднання статичних і динамічних елементів можна спрогнозувати ймовірні результати для певної ситуації дій. За свідченнями Е. Остром, значна кількість теоретичних досліджень на цьому зупиняється, але ін-

ституціональні аналітики можуть поглибити свої дослідження, зробивши ще два кроки [11].

Наступний крок – дослідження впливу екзогенних факторів на структуру ситуації дії (див. рис. 1 – блок 1 і блок 2). Зазначимо, що залежно від об’єкта та предмета дослідження ми можемо обмежити свої дослідження одним зовнішнім фактором або використати їх у комбінації. Як економістів, які займаються інституціональним аналізом економічних явищ, нас, перш за все, цікавлять «правила, які використовуються».

У табл. 1 представлено правила з їхніми визначеннями, змінні ситуації дії, з якими вони взаємодіють, і наслідки цієї взаємодії.

Як видно з табл. 1, і це важливо відзначити, – правила взаємодіють із компонентами ситуації дії не окремо, а в певній конфігурації. Це означає, що зміни у впливі одного правила на поведінку учасників можуть повністю змінити ефект впливу інших правил, які одночасно діють у системі. Крім того, зазначимо, що можуть виникнути певні розбіжності в застосуванні правил, спричинені їх інтерпретацією, що призводить до порушення передбачуваності та стабільності ситуації дії. Ще однією умовою стабільності дій є безумовне дотримання чинних правил.

Іншим екзогенним фактором, який обмежує варіанти фізично можливих дій, формує зв’язки між моделями дій і результатами та визначає потенційні результати, є фізичні/матеріальні умови. Фізичні умови мають низку специфічних характеристик, а саме: *об’єктивність і незмінність*, обумовлені законами всесвіту, які людина не може прямо змінити, але може адаптувати через технології; *інформаційна обумовленість* – інформація, яку людина може отримати та яку важко оцінити; *технологічна залежність* – фізичні межі можуть розширюва-

Механізм взаємодії правил і компонентів ситуації дії

Правила, які використовуються	Змінні ситуації дії	Наслідки взаємодії правил і змінних ситуації дії
Правила межі (Boundary rules) – визначають, хто може взяти участь (атрибути, ресурси), кількість учасників, умови входу та виходу	Учасники (Participants) – фізична або юридична особа, яка здійснює свою діяльність усередині ситуації дії та може бути описана через чотири кластери змінних: ресурси, оцінки та уподобання, інформаційні та когнітивні здібності, критерії вибору	Правила межі + Учасники – здійснюється прямий вплив на учасника, визначається право голосу та право доступу до ресурсу
Правила позицій (Position rules) – встановлюють роль (позицію), яку відіграє (займає) кожен учасник, з унікальним набором ресурсів, можливостей, переваг та обов'язків	Позиції (Positions) – роль (посада), пов'язує учасника з набором дозволених дій (пов'язаних з результатами) в процесі, дозволяє учаснику приймати рішення відповідно до його чотирьох кластерних змінних	Правила позицій + Позиції – встановлюється набір позицій всередині ситуації та кількість учасників у кожній позиції
Правила повноважень (Authority rules) – визначають набір прав і обов'язків для кожної ролі (позиції)	Учасники + Позиції	Правила повноважень + Учасники + Позиції – визначається набір дозволених, обов'язкових і заборонених дій
Правила повноважень + наукові (фізичні) закони	Зв'язки «дія – результат» (Action – outcome linkages) – це сукупність функцій трансформації, які переводять дії учасників (і/або випадкові події) у результати	Правила повноважень + Наукові (фізичні) закони + Зв'язки «дія – результат» – визначають форму дерева рішень – зв'язки між дією та результатом
Правила сфери впливу (Scope rules) – обмежують результати, на які можна вплинути, та у зворотному напрямі визначають дії, пов'язані з конкретними результатами	Результати (Outcomes)	Правила сфери впливу + Результати – обмежується коло потенційних результатів, які можуть бути порушені
Правила агрегування (Aggregation rules) – впливають на рівень контролю, який може здійснювати учасник над процесом трансформації в результат	Контроль (Control) – ступінь впливу (влади), яку має певний учасник над вибором дії та досягненням результатів	Правила агрегування + Контроль – визначається, як об'єднати рішення окремих учасників для отримання спільного результату і який рівень контролю над результатом має кожний
Інформаційні правила (Information rules) – впливають на обсяг і тип інформації, який доступний учаснику залежно від його ролі (позиції)	Інформація (Information) – набір даних, доступних учаснику залежно від його позиції на певному етапі процесу	Інформаційні правила + Інформація – формують індивідуальні бази даних учасників, визначають канали комунікації, яка інформація повинна, може, чи не може бути розкрита
Правила виплат (Payoff rules) – встановлюють зовнішню систему стимулів і санкцій, а також впливають на розподіл вигод і витрат залежно від певної комбінації дій і результатів	Витрати та вигоди (Costs and Benefits) – система вигод і витрат, яка є методом присвоєння позитивних і негативних ваг результатам і діям	Правила виплат + Витрати та вигоди – встановлюють стимули та санкції (вигоди та витрати), які прив'язані до конкретних дій та результатів

Джерело: розроблено автором за [11; 13–17].

тись під впливом нових технологій; *конфігуративність* – фізичні умови в одній ситуації дії домінують, в іншій можуть взагалі не мати впливу.

Фізичні умови в інституціональному аналізі визначаються за такими критеріями: можливість виключення зі споживання блага певної особи; суб-

трактивність/конкурентність – використання одним актором, зменшує можливість використання іншим; стаціонарність – можливість чи неможливість переміщення ресурсу; наявність ємності для зберігання (наприклад, водосховища або підземні водоносні горизонти) [14; 15]. У разі дослідження

інституціонального механізму ринку фізичними/матеріальними умовами виступають товари, які мають свої специфічні атрибути, детальний опис яких представлений у роботі Е. Остром «Розуміння інституційного різноманіття» та колективній праці Остром Е., Гарднер Р. і Волкер Дж. «Правила, ігри та ресурси спільного користування» [13; 15].

Останнім екзогенним фактором розглянемо атрибути громади, які визначаються як набір соціальних і культурних характеристик притаманних певній громаді та включають загальноприйняті норми поведінки, рівень взаєморозуміння між учасниками щодо структури ситуацій дії, ступінь однорідності їх переваг і розподіл ресурсів між ними. До суттєвих характеристик, які визначають громаду, віднесено: нормативність, сукупність норм, приписів, яких дотримується певна громада; соціальний капітал; комунікативна обумовленість (це спільна мова, яка дозволяє обмінюватися ідеями, досвідом, передавати знання, тощо); пов'язаність дій – одночасна взаємодія членів громади в різних ситуаціях дій. Своєю чергою, критеріями визначення атрибутів громади є демографічні та соціально-економічні показники, ступінь гомогенності/гетерогенності, історія взаємодій, ступінь довіри та взаємності, «культурний репертуар» – сукупність стратегій, норм, правил, організаційних шаблонів, рутинних практик, які використовуються при взаємодії членів громади [11; 13–15]. Отже, атрибути громади можуть пояснити, чому в одній громаді застосування певних формальних правил сприяє ефективному розвитку, а в інших ті ж самі правила призводять до провалу.

Подальшою методологічною основою концепції IAD є визнання множинності рівнів для правил. У своїх роботах Е. Остром відзначає це як одну із ключових труднощів при вивченні інститутів, тому що «рішення, що приймаються відносно правил будь-якого рівня, зазвичай приймаються всередині структури правил, яка існує на інших рівнях. Таким чином, інституційні дослідження мають охоплювати кілька рівнів аналізу» (у власному перекладі) [11, р. 78]. Виділяють три рівні правил, що утворюють ієрархічну структуру: операційний, колективного вибору та конституційного вибору. Розглянемо більш детально, за якими ознаками та критеріями відносять правила до певного рівня.

Базовим рівнем, на якому відбуваються соціальні практики (виникають традиції, норми, правила), які трансформуються у фізичні дії та результати, є *операційний*. Операційні правила – це приписи, які регулюють повсякденне життя членів певної громади за конкретних економічних і по-

літичних обставин. Ці правила регулюють доступ до ресурсів, виробничі відносини, привласнення та виробництво благ тощо. До *основних характеристик операційних правил* можна віднести: безпосередній вплив на матеріальний світ; вбудованість у ієрархічну структуру; високу частотність і повторюваність – регулярні взаємодії, які формують стійкі поведінкові патерни; специфічність контексту – операційні правила відображають атрибути громади та локальні фізичні й матеріальні умови; доступність спостережень. Визначають операційні правила за такими *критеріями*: суб'єкт і об'єкт впливу; позиція в ієрархії – операційні правила змінюються в межах процесів колективного вибору; часовий горизонт – рішення приймаються в поточному періоді, але самі правила змінюються лише на вищих рівнях; зв'язок із санкціями – безпосередній моніторинг і застосування санкцій у реальному часі [11; 13–17].

Другий рівень – *правила колективних дій*. На ньому ухвалюються політичні й економічні рішення, які встановлюють рамки повсякденної діяльності, а також забезпечують адаптивність і стійкість інституціональної системи. Правила колективних дій – це сукупність приписів, які визначають, хто має право та за якими процедурами вносити зміни до операційних правил. Означені правила характеризуються: позицією в ієрархії; опосередкованим впливом на матеріальний світ (через вплив на правила, які використовуються); складністю функції, яка включає: діяльність із законотворчості, приписів, закликів до дії, моніторингу, застосування та забезпечення дотримання правил; зв'язок з повноваженнями – на цьому рівні відбувається розподіл прав і обов'язків між учасниками процесу з прийняття рішень. *Критерії, за якими визначають означений рівень*: об'єктом трансформації є зміни параметрів операційної ситуації; суб'єктом складом – особи як агенти, які мають повноваження приймати рішення від імені групи; джерелом легітимності – дії цього рівня санкціоновані конституційними правилами; часовим горизонтом – довготермінові рішення зі значними трансакційними витратами [11; 13–17].

Третій рівень в ієрархічній структурі займають *правила конституційного вибору*. На ньому визначається, хто має право брати участь у процесі колективного вибору, і встановлюються правила, що використовуються для розробки правил колективного вибору. Він забезпечує легітимність і стійкість усієї системи управління та створює правила «для створення правил». *Ознаки та характеристики рівня конституційного вибору*: займає вищий щабель в ієрархії; високі трансакційні витрати; установча функція – право створювати акторів і

колективних суб'єктів, наділених владою діяти від імені групи; опосередкований вплив на матеріальний світ. *Критеріями визначення конституційного рівня аналізу* є: суб'єкт повноважень, який має право входити до складу законодавчих органів; об'єкт впливу – правила, за якими працюють на рівні колективних дій; джерело легітимності – учасники використовують фундаментальні норми (конституції, хартії, базові закони) для обґрунтування прав інших осіб на створення правил [11; 13–17].

ВИСНОВКИ

Отже, аналітичні та практичні можливості концепції IAD дозволяють застосовувати її для вирішення проблем як «провалів ринку», так і «провалів держави», а також широкого кола соціальних дилем. Загалом, вона має доволі універсальний характер, значний адаптивний потенціал для вирішення інституціональних проблем на різних рівнях управління. Також слід відзначити, що концепція IAD демонструє значний методологічний потенціал: вона може бути як інтегрована в інші аналітичні методи, так й інтегрувати до своїх рамок інші теорії, методи та інструменти. Крім того, концепції IAD є практичним інструментарієм для спільної праці експертів різних галузей у дослідженні комплексних проблем. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Elinor Ostrom. Facts. *The Nobel Prize*. URL: <https://www.nobelprize.org/prizes/economic-sciences/2009/ostrom/facts/>
2. Kiesling L. L. The Pacing Problem: Using the IAD Framework to Model Technological and Institutional Change in a Regulated Industry. *Journal of Political Institutions and Political Economy*. 2024. Vol. 5. Iss. 4. P. 523–554.
DOI: <https://doi.org/10.1561/113.00000110>
3. Djinlev V., Pearce B. B. J. Collective action lessons for the energy transition: learning from social movements of the past. *Sustainability Science*. 2024. Vol. 19. P. 847–863.
DOI: <https://doi.org/10.1007/s11625-023-01455-5>
4. Madison M. J., Frischmann B. M., Strandburg K. J. Constructing Commons in the Cultural Environment. *Cornell Law Review*. 2010. Vol. 95. Iss. 4. Rev. 657. P. 657–709.
DOI: https://doi.org/10.31219/osf.io/76g93_v1
5. Andersson K. Understanding decentralized forest governance: an application of the institutional analysis and development framework. *Sustainability: Science, Practice, & Policy*. 2006. Vol. 2. Iss. 1. P. 25–35.
DOI: <https://doi.org/10.1080/15487733.2006.11907975>
6. Adebayo A. A., Lulofs K., Heldeweg M. A. Indicators, strategies, and rule settings for sustainable Public-

Private Infrastructure Partnerships: From literature review towards institutional designs. *Sustainability*. 2023. Vol. 15. Iss. 12. Art. 9422.

DOI: <https://doi.org/10.3390/su15129422>

7. Montes N., Osman N., Sierra C. A Computational Model of Ostrom's Institutional Analysis and Development Framework. *Artificial Intelligence*. 2022. Vol. 311. Art. 103756.
DOI: <https://doi.org/10.1016/j.artint.2022.103756>
8. Arjomandi P., Seyedi S., Komendantova N. et al. The institutional analysis and development framework: A mathematical representation in water arena. *Current Research in Environmental Sustainability*. 2025. Vol. 10. Art. 100307.
DOI: <https://doi.org/10.1016/j.crsust.2025.100307>
9. McGinnis M. D. The IAD Framework in Action: Understanding the Source of the Design Principles in Elinor Ostrom's Governing the Commons. *Elinor Ostrom and the Bloomington School of Political Economy*. 2017. Vol. 3. P. 87–108.
DOI: <https://doi.org/10.5040/9781666993875.ch-004>
10. Ostrom E. A General Framework for Analyzing Sustainability of Social-Ecological Systems. *Science*. 2009. Vol. 325. Iss. 5939. P. 419–422.
DOI: <https://doi.org/10.1126/science.1172133>
11. Ostrom E. Doing Institutional Analysis: Digging Deeper than Markets and Hierarchies. *Handbook of New Institutional Economics*. 2nd ed. by C. Ménard, M. M. Shirley. Dordrecht : Springer, 2025. P. 73–102.
DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-031-50810-3>
12. Dekker E., Kuchař P. The Ostrom Workshop: Artisan-ship and Knowledge Commons. *Revue d'économie politique*. 2021. Vol. 132. No. 4. P. 637–664.
DOI: <https://doi.org/10.3917/redp.314.0033>
13. McGinnis M. D. Updated Guide to IAD and the Language of the Ostrom Workshop: A Simplified Overview of a Complex Framework for the Analysis of Institutions and their Development. Bloomington : Indiana University, 2020. URL: https://mcginnis.pages.iu.edu/iad_guide.pdf
14. Ostrom E. Understanding Institutional Diversity. Princeton, NJ : Princeton University Press, 2005. 376 p.
15. Ostrom E., Gardner R., Walker J. Rules, Games, and Common-pool Resources. University of Michigan Press, 1994. 369 p.
16. Ostrom E. Background on the Institutional Analysis and Development Framework. *The Policy Studies Journal*. 2011. Vol. 39. Iss. 1. P. 7–27.
DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1541-0072.2010.00394.x>
17. Polski M. M., Ostrom E. An Institutional Framework for Policy Analysis and Design. *Elinor Ostrom and the Bloomington School of Political Economy*. 2017. Vol. 3. London : Lexington Books, 2017. P. 13–48.
DOI: <https://doi.org/10.5040/9781666993875.ch-002>

REFERENCES

- Adebayo A. A., Lulofs K. & Heldeweg M. A. (2023). Indicators, strategies, and rule settings for sustainable Public-Private Infrastructure Partnerships: From

- literature review towards institutional designs. *Sustainability*, 12(15).
<https://doi.org/10.3390/su15129422>
- Andersson K. (2006). Understanding decentralized forest governance: an application of the institutional analysis and development framework. *Sustainability: Science, Practice, & Policy*, 1(2), 25–35.
<https://doi.org/10.1080/15487733.2006.11907975>
- Arjomandi P., Seyedi S. & Komendantova N. (2025). The institutional analysis and development framework: A mathematical representation in water arena. *Current Research in Environmental Sustainability*, 10.
<https://doi.org/10.1016/j.crsust.2025.100307>
- Dekker E. & Kuchař P. (2021). The Ostrom Workshop: Artisanship and Knowledge Commons. *Revue d'économie politique*, 4(132), 637–664.
<https://doi.org/10.3917/redp.314.0033>
- Djinlev V. & Pearce B. B. J. (2024). Collective action lessons for the energy transition: learning from social movements of the past. *Sustainability Science*, 19, 847–863.
<https://doi.org/10.1007/s11625-023-01455-5>
- Kiesling L. L. (2024). The Pacing Problem: Using the IAD Framework to Model Technological and Institutional Change in a Regulated Industry. *Journal of Political Institutions and Political Economy*, 4(5), 523–554.
<https://doi.org/10.1561/113.00000110>
- Madison M. J., Frischmann B. M. & Strandburg K. J. (2010). Constructing Commons in the Cultural Environment. *Cornell Law Review*, 4(95), 657–709.
https://doi.org/10.31219/osf.io/76g93_v1
- McGinnis M. D. (2020). *Updated Guide to IAD and the Language of the Ostrom Workshop: A Simplified Overview of a Complex Framework for the Analysis of Institutions and their Development*. Indiana University.
https://mcginnis.pages.iu.edu/iad_guide.pdf
- McGinnis M. D. (2017). The IAD Framework in Action: Understanding the Source of the Design Principles in Elinor Ostrom's Governing the Commons. *Elinor Ostrom and the Bloomington School of Political Economy* (p. 87–108).
<https://doi.org/10.5040/9781666993875.ch-004>
- Montes N., Osman N. & Sierra C. (2022). A Computational Model of Ostrom's Institutional Analysis and Development Framework. *Artificial Intelligence*, 311.
<https://doi.org/10.1016/j.artint.2022.103756>
- nobelprize.org. Elinor Ostrom. Facts. *The Nobel Prize*.
<https://www.nobelprize.org/prizes/economic-sciences/2009/ostrom/facts/>
- Ostrom E. (2011). Background on the Institutional Analysis and Development Framework. *The Policy Studies Journal*, 1(39), 7–27.
<https://doi.org/10.1111/j.1541-0072.2010.00394.x>
- Ostrom E., Gardner R. & Walker J. (1994). *Rules, Games, and Common-pool Resources*. University of Michigan Press.
- Ostrom E. (2005). *Understanding Institutional Diversity*. Princeton University Press.
- Ostrom E. (2025). Doing Institutional Analysis: Digging Deeper than Markets and Hierarchies. *Handbook of New Institutional Economics* (p. 73–102). Springer.
<https://doi.org/10.1007/978-3-031-50810-3>
- Ostrom E. (2009). A General Framework for Analyzing Sustainability of Social-Ecological Systems. *Science*, 5939(325), 419–422.
<https://doi.org/10.1126/science.1172133>
- Polski M. M. & Ostrom E. (2017). An Institutional Framework for Policy Analysis and Design. *Elinor Ostrom and the Bloomington School of Political Economy* (p. 13–48). Lexington Books.
<https://doi.org/10.5040/9781666993875.ch-002>

Дослідження не отримувало зовнішнього фінансування.
 Авторка заявляє про відсутність конфлікту інтересів.
 Інструменти ШІ в підготовці цієї роботи не використовувались.

Стаття надійшла до редакції / Received: 10.06.2026
 Статтю прийнято до публікації / Accepted: 23.06.2026
 Оприлюднено / Published: 30.07.2026